



Farsund kommune
Mulighetsstudie - Næringsutvikling i Borshavn

Utgave: 2
Dato: [14.04.2009]

DOKUMENTINFORMASJON

Oppdragsgiver: Farsund kommune
Rapportnavn: Mulighetsstudie - Næringsutvikling i Borshavn
Utgave/dato: 2 / [14.04.2009]
Arkivreferanse: -

Oppdrag: 519792 – Borhaug næringsutvikling havn
Oppdragsbeskrivelse: vurdering/analyse av grunnlag for næringsvirksomhet og strategi for kommunen
Oppdragsleder: Borhaug næringsutvikling havn
Fag: Plan
Tema: By- og tettstedsutvikling
Leveranse: Ingen (tilbud/akkvisisjon)

Skrevet av: Bjarte Dybvik og Kristin Barvik
Kvalitetskontroll: Bjarte Dybvik

Asplan Viak AS www.asplanviak.no

FORORD

Asplan Viak har vært engasjert av Farsund kommune v/ stedsutviklingsprosjektet på Borhaug for å gjennomføre en mulighetsstudie for næringsutvikling i Borshavn. Oppdraget er gjennomført av Bjarte Dybvik og Kristin Barvik i perioden fra januar til mars 2009.

Kristin Barvik har vært oppdragsleder for Asplan Viak.

Stavanger, 14.april 2009

Kristin Barvik
Oppdragsleder

Bjarte Dybvik
Kvalitetssikrer

INNHOLDSFORTEGNELSE

1	Innledning.....	5
2	Nærmere om Borshavn	5
2.1	Fakta om kvaliteter ved næringsarealet	5
2.2	Hva finnes av næringsaktivitet i Borshavn i dag	6
2.3	Beskrivelse av næringsaktivitet i de nære omgivelser	7
2.4	Natur- og kulturbaserte ressurser i området	7
2.5	Oppsummering.....	8
3	Forslag til hovedmål for utviklingen av Borshavn	9
3.1	Visjon / hovedmål for Borshavn:	9
3.2	Analysemodell – mulighetsstudie for Borshavn	10
4	Næringsaktivitet som kan utvikles i tilknytning til Borshavn.....	11
4.1	Turistbasert næringsutvikling.....	11
4.2	Natur og kulturbasert næringsaktivitet	13
4.3	Næringsaktivitet basert på fiskemottak	14
4.4	Handel, overnattinger, bespisning	16
4.5	Fornybar energi.....	16
5	Anbefalinger for videre prosess mht utvikling av Borshavn.....	17

1 INNLEDNING

I tilknytning til stedsutviklingsprosjektet på Borhaug, ønsket Farsund kommune at Asplan Viak foretok vurderinger av hvordan en kan utvikle det tilhørende havneområdet – Borshavn. Kommunen la vekt på at havnen skal utvikles som et attraktivt næringsområde med en type arbeidsplasser som bygger videre på den aktiviteten som finnes i dag, samtidig som det ivaretar det hensyn at utviklingen i det indre havneområdet i stor grad vil være en utvikling av sentrum for Borhaug, og at mulige nye næringsaktiviteter bør innrettes for å stimulere til en slik utvikling.

På bakgrunn av dette har vi utarbeidet en mulighetsanalyse som gir en vurdering av hvilke næringer og type virksomheter som kan passe inn i dette området, med en angivelse – så langt det er mulig - av type bedrifter som kan være ønskelig å få til området. Vi har også ønsket å understreke behovet for målrettet styring av lokalisering til området, og at valg av satsingsområder gjør det nødvendig å velge bort enkelte typer lokalisering i dette området.

Mulighetsanalysen har i sitt arbeid lagt til grunn prioriteringer og føringer i Farsund kommunes næringsplan og i den nylig vedtatte Strategiske næringsplanen for Listerregionen. Det blir i disse planene lagt vekt på å stimulere til satsinger innen reiseliv og kulturbaserte næringer. I tillegg peker næringsplanen for Farsund på behovet for å utvikle Borshavn som fiskerihavn.

Farsund kommune har en stor andel industrisysselføring, ved at om lag hver tredje arbeidsplass er direkte sysselsatt i denne næringen. I tillegg kommer ringvirkninger av leveranser til industrien. Næringsstrukturen gjør kommunen svært konjunkturutsatt og det er behov for å utvikle flere næringsbein som er supplerende til industrisysselføringen.

Området rundt Borhaug har allerede bygget opp turist-, opplevelses- og reiselivsbaserte aktiviteter, i kombinasjon med kulturbaserte næringer. Dette representerer vekstnæringer som har et klart potensial i denne delen av Farsund. I dette bildet ser vi det som viktig for Farsund kommune å utløse potensialer for ny næringsaktivitet i Borshavn som både kan skape nytt liv og aktiviteter på Borhaug, samtidig som en stimulerer til å utvikle nye typer arbeidsplasser som Farsund og Listerregionen vil være avhengig av for å bli mer robust overfor skiftende konjunkturer.

2 NÆRMERE OM BORSHAVN

2.1 Fakta om kvaliteter ved næringsarealet

Borshavn er lokalisert i Farsund kommune, i en avstand på 15 km med bil og 22 km med båt, vest for Farsund sentrum. Havnen er en del av Farsund havnedistrikt og har en utfyllende rolle i forhold til andre havnearealer. I næringsplan for Farsund og i havneplansammenheng legges det vekt på Borshavn som fiskerimottak og som småbåthavn. Havnen ligger gunstig til i forhold til rike fiskebanker rett utenfor kysten. Det kan være mye tid å spare for mindre fiskefartøy ved å gå til Borshavn fremfor alternative havner.

Historisk har havnen lange tradisjoner for kystrelaterte næringsaktiviteter. Det har over mange år vært landingssted for kystfiskere. I tillegg er det rundt havneområdet rike tradisjoner knyttet til båtbyggeri, eksempelvis konstruksjon og bygging av de særegne Listerskøytene. Kystkultursenteret som er etablert i havneområdet, har tilholdssted i et gammelt båtbyggeri.

Borshavn er regulert med 46 dekar næringsarealer. Store deler av det nye havneområdet er masse som er fylt ut i havnebassenget. Det er således behov for å forsterke grunnen gjennom pæling ved fremtidige utbygginger i området. Det er opparbeidet 65 meter ny liggekai / utrustningskai i forbindelse med utfyllingen. I tillegg er det 54 meter med "gammel" kailinje i indre havneområde.

Det er en effektiv molo som beskytter havnen for bølger og vind. Påvirkninger fra vind og store bølger gjør at det er behov for å forsterke moloen ved jevne mellomrom. Det er besluttet at moloen skal få en ny runde med oppgradering og forsterkning våren 2009.

Borshavn er en havn beregnet på mindre fartøyer ettersom innseilingen er relativ grunn og manøvreringsområdet er begrenset. Dybden ved innseilingen er på 5 m. Havnen fremstår i dag som et kaiområde uten noen spesifikk service eller andre fasiliteter. Det finnes for eksempel ingen løftekraner eller annet utstyr som tilbyr servicetjenester til fiskebåter eller andre fartøy som ligger til kai. Vann, elektrisitet og toalett/dusj er tilgjengelig i indre havn, men det er behov for opprusting og bedre tilgjengelighet. Det arbeides med vann, strøm og lys til de nye kaiområdene.

Havet utenfor Borshavn er kjent for å være svært værhardt. Den værharde kysten gjør at det er mindre omfang av små fritidsbåter utenfor denne strekningen enn andre steder langs kysten. Indre havneområdet er godt egnet til fritidsbåter, men pr i dag finnes det liten ledig bryggekapasitet.

2.2 Hva finnes av næringsaktivitet i Borshavn i dag

Det er pr i dag begrenset næringsaktivitet i tilknytning til Borshavn. Den mest synlige aktiviteten har vært funksjonen som landingssted for lokale fiskebåter. Det er bygget et nytt fiskemottak, men dette er foreløpig ikke tatt i bruk. Havnen er også liggested for 4-5 fiskebåter som hører hjemme i kommunen. Fiskebåtene legger beslag på store deler av kaifronten i indre havn.

Havnen er også liggested for en rekke småbåter, særlig på sommertid. Rundt havnen ligger en rekke eldre, mindre sjøhus, en bebyggelse som i hovedsak er benyttet til vinterlagring av båter. Mange av disse sjøhusene er særpregede bygninger med stor kulturhistorisk verdi, og gjennom stedsutviklingsprosjektet planlegges det for opprusting og utvikling av ulike aktiviteter i tilknytning til sjøhusene.

I tillegg ligger 'Listeskøyta Kystkultursenter' sentralt plassert i havneområdet. Senteret er tuftet på gamle båtbyggertradisjoner og holder til på samme område som det gamle Brekneholmen båtbyggeri.

Innehaveren av dagligvarebutikken på Borhaug er i ferd med å bygge nye lokaler til sin virksomhet nede ved havna. Dette næringsbygget vil også ha lokaler til leie for andre handels- og servicebedrifter. Fra før finnes det en egen kiosk på indre havn.

Havnen ligger tett opp til bebyggelsen for øvrig i Borhaug, med skole, barnehage, kirke og bibliotek i de nærmeste omgivelsene til næringsområdet. Med stor sannsynlighet vil det indre havneområdet utvikles til å bli det fremtidige senteret for tettstedet Borhaug. Dette bør legge føringer på hvilke type næringsaktivitet som etableres på stedet over tid.

2.3 Beskrivelse av næringsaktivitet i de nære omgivelser

Borshavn er å betrakte som et lokalt næringsområde som må utvikles i tett samspill med de aktiviteter og muligheter som finnes i det umiddelbare nærområdet. Denne delen av Farsund kommune har en rekke natur- og kulturbaserte attraksjoner som kan danne grunnlag for ny næringsaktivitet. Disse næringsaktivitetene er nærmere beskrevet senere i rapoorten.

Det er også aktivitet på nærliggende næringsområder som er med å forsterke en slik utviklingsretning. Overnattings- og serveringstilbudet som er bygget opp på Lista gamle flyplass utgjør en viktig infrastruktur til støtte for en reiselivsbasert satsing.

Det er i området omfattende planer om vindkraftutbygging. Kommunen har forøvrig allerede god tilgang på kraftressurser til den kraftkrevende industrien. Farsund kommune er en stor industrikommune og det kan finnes muligheter i et samspill med industriaktører, som blant annet finnes i det nærliggende industriområdet i Vanse.

Farsund er en betydelig jordbrukskommune, og Vestbygda er omkranset av et aktivt landbruk. Arealene dyrkes i tråd med gamle kulturtradisjoner med teigblanding, som er med på å gi naturlandskapet et synlig særpreg.

Farsund har lyktes i å få flere anløp av cruiseskip til byen, noe som kan gi muligheter for å tilrettelegge for opplevelsestilbud ved Borshavn og de mange attraksjonene i det nære området rundt Borhaug.

2.4 Natur- og kulturbaserte ressurser i området

Lista er kjent for sin særegne natur med spesielle lysforhold, unike vind og bølgefôrhold, gode strender for å drive sjørelaterte aktiviteter som surfing, brettseiling, bading, og andre former for sjøsport. På grunn av Listas rike plante- og fugleliv, er store deler av strendene vernede områder. Kulturlandskapet er unikt med sine store kontraster og med spor helt tilbake til den yngre steinalder. Kommunen er en av landets rikeste på antall fornminner, og har også godt tilrettelagte turstier. Fiskemulighetene er mange både fra land og til vanns.

Det finnes en rekke kulturminner i området, som allerede i dag er godt besøkt. Dette gjelder særlig Lista fyr og krigshistorisk museum – som i disse dager er i ferd med å flytte inn i nye

lokaler. Sterke båtbyggertradisjoner er samlet og dokumentert i et nyetablert Kystkultursenter.

Området er attraktivt mht feriehus og det har blitt bygget en rekke nye fritidsboliger de siste årene. Dette genererer økt aktivitet særlig på sommerhalvåret. Feriebefolkningen er en viktig del av et kundegrunnlag for natur- og kulturbaserte virksomheter og det bør legges vekt på aktiviteter rettet mot denne målgruppen. Samtidig er det viktig at ikke andelen feriehus i selve Borhaug blir så stor at tettstedet mister sitt særpreg som ordinært bomiljø.

Kanskje det som i størst grad skiller Lista fra andre kystmiljø i landet er den sterke amerikaniseringen. Tette bånd til amerikansk kultur og levemåte, som har vokst fram gjennom migrasjon (utvandring og hjemvending), har satt sitt preg på så vel byggeskikk som gatenavn og talemåter.

2.5 Oppsummering

Basert på gjennomgangen av egenskaper ved havneområdet, Borhaug og resten av Vestbygda, vil vi trekke frem følgende faktorer som spesielt interessante som grunnlag for utvikling av næringsaktivitet i Borshavn:

- Sterke naturgitte særpreg; vind- og bølgeforhold, lysforhold, landingsstripe for trekkfugl, biologisk særpreg, kort vei til sentrale fiskefelt,
- Sterke kulturbaserte særpreg; fornminner, krigsminner, Lista fyr, historisk landbrukslandskap, båtbyggertradisjoner, fiskeritradisjoner,
- "Arven fra Amerika" – i kjernen av det amerikaniserte Lista
- Byggeskikk, arkitektur og bomiljø med særpreg
- Næringsmessig infrastruktur i form av fiskemottak
- Kulturell infrastruktur i form av Lista fyr, fortet og båtbyggermuseet
- Reiselivsrelatert infrastruktur – hotell på Lista flyplass, Farsund Resort, mange hytter, en gryende cruisetrafikk - alt dette er faktorer som gir kundegrunnlag for opplevelsesbasert reiseliv
- Åpen sjøfront langs store deler av havna.
- Viktige personligheter og fagmiljø som kan gi utvikling i klare retninger; GAIA Arkitekter, kunstnere.

Det er også en rekke utfordringer som en må ta hensyn til ved videre utvikling av ny næring i Borshavn:

- Utenfor de store strømmene – en utkant i utkanten. Vil ta tid å bygge opp trafikkstrømmer
- Store sesongsvingninger i aktiviteten
- Værhardt område
- Små forhold – problemer med lokale interessekonflikter
- Deler av den sentrale sjøfronten ligger på private hender
- Lite tradisjon for å bygge næringsaktivitet innen reiseliv
- Mangler investorer som har vilje og evne til å utvikle større satsinger (?)
- Mange av bolighusene fungerer i dag som fritidsboliger. Dette kan være med å begrense utviklingsmulighetene for området, dersom denne andelen blir for stor

3 FORSLAG TIL HOVEDMÅL FOR UTVIKLINGEN AV BORSHAVN

3.1 Visjon / hovedmål for Borshavn:

Ved utforming av visjon og målsettinger for langsiktig utvikling av Borshavn, ser vi det som viktig at en stimulerer til næringsaktivitet som spiller sammen med tettstedet. Borhaug har mange stedlige kvaliteter som lett kan bli ødelagt om man etablerer tung og dominerende næringsbebyggelse langs kaifronten.

Utviklingen av næringsområdet må legge vekt på den nære beliggenheten til et boligområde og et naturområde med særegne kvaliteter og historie.

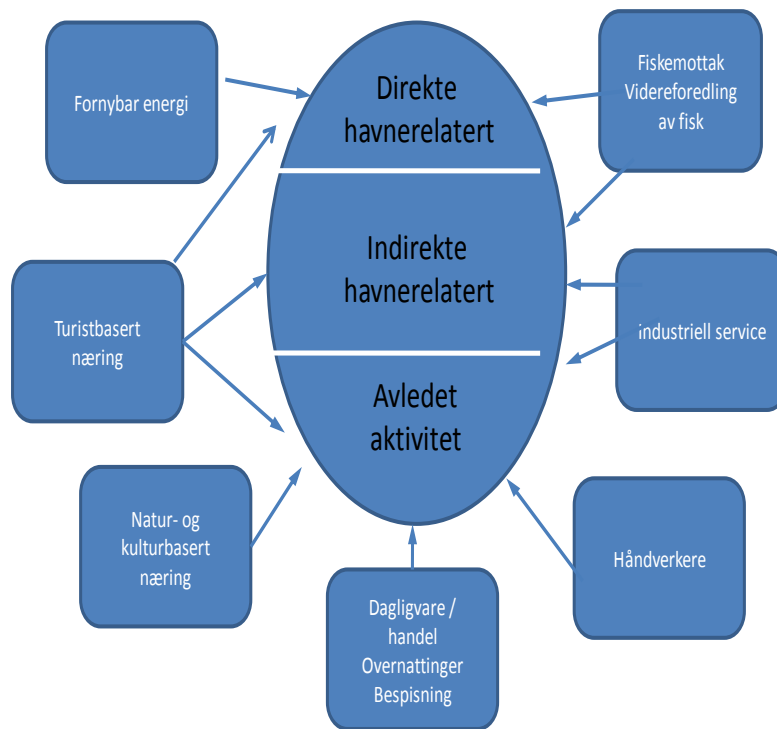
Vi antar at "mange- sysleri" vil være et sentralt stikkord for næringsutvikling i området. Særlig i oppstartsfasen vil flere typer etableringer basert på natur- og kulturbaserte fortrinn være sårbare på grunn av sesongpreget virksomhet og lite totaltrafikk. Samtidig er det et betydelig potensial som kan bygges opp over tid. Derfor bør en etterstrebe at flest mulig av virksomhetene i området kan spille sammen og underbygge hverandre – og gjerne drives av den/de samme næringsaktørene.

Basert på dette vil vi anbefale følgende visjon for utvikling av Borshavn:

Borshavn skal bli et levende senter for tettstedet Borhaug ved å utvikles til et næringsområde preget av turist og kulturbaserte næringsaktiviteter i et samspill med havneaktiviteter som kan bidra til å styrke denne typen næringer.

3.2 Analysemodell – mulighetsstudie for Borshavn

Analysemodell



Mulighetsanalysen vil legge vekt på å belyse hvilke muligheter som kan utvikles og satses på i Borshavn. Vi har delt dem inn i tre ulike kategorier:

- a) Aktivitet direkte relatert til havnefasiliteter
- b) Aktiviteter som indirekte er relatert til en havn
- c) Andre aktiviteter som ikke er direkte relatert til at næringsarealene er et havneområde.

Figuren viser hvilke næringer som er relevant å vurdere i forhold til en videreutvikling av Borshavn.

Vi vil i det følgende gå nærmere inn på de ulike næringene og gi en grov vurdering av ressursgrunnlaget, markedsgrunnlag, samt mulige næringsaktører og samarbeidskonstellasjoner.

4 NÆRINGSAKTIVITET SOM KAN UTVIKLES I TILKNYTNING TIL BORSHAVN

4.1 Turistbasert næringsutvikling

Ressursgrunnlaget

I Lister-regionen er turistbasert næringsaktivitet i fokus. Aktiviteten er i hovedsak knyttet til det særegne landskapet, naturopplevelser knyttet til et rikt fugleliv, havrelaterte aktiviteter (surfing, kiting, m.v.) og de mange kulturbaserte institusjonene (Lista Fyr, krigshistorisk museum, kystkulturmuseum, m.v). Vest-Agder Museum avdeling Lista har registrert besøkstall på om lag 7000 personer i løpet av 2008.¹ Det er grunn til å tro at besøket ved hele fyrområdet er større enn dette, men her foreligger det ikke klare besøkstellinger

Fagpersoner og studenter (biologi, ornitologi, arkeologi) fra ulike universitets og høyskolemiljøer har studieopphold i området i tilknytning til forskning, undervisning og oppgaveskriving.

De særegne vind- og bølgeforholdene gjør at området gjennom hele året tiltrekkes av store gruppen med vind og bølgesurfere.

Markedsmuligheter

Utvikling av turistbaserte aktiviteter med utgangspunkt i Borshavn, må i første rekke tilby tilleggstjenester til turister som trekkes til nærområdet. Vi tenker da på Lista Fyr, Nordberg og Varnes Fort, kultur- og forminner, fugletitting, bølgesurfing, brettseiling, mv. Parallelt med dette kan det ligge muligheter dersom en greier å bygge opp kystkultursenteret med fokus på båtbyggertradisjoner og relaterte aktiviteter i den sammenheng.

Natur og kulturopplevelser er ved siden av de mange fritidsboligene, de viktigste attraksjonene som i dag trekker turister til området. Det finnes i tillegg et marked knyttet til mer spesifikke interessegrupper eller fagrelaterte grupper.

Tradisjonelle turistgrupper i sommersesongen er i stor grad familier fra inn og utland som tiltrekkes av den særegne naturen i kombinasjon med de mange særegne kulturminnene som finnes i nærområdet. Opprustninger av kulturinstitusjoner, samt planer om utvidelse av Lista fyr, bygger opp under markedsmulighetene overfor denne målgruppen.

Det er i de senere årene høstet svært positive erfaringer med et tilbud om kultur- og naturloser i området. Erfaringen er at mange ønsker å få mer og tilrettelagt informasjon om kulturminner, naturen osv. Dette gir direkte effekt i arbeidsplasser og er et produkt som kan videreutvikles og tilrettelegges slik at det gir ringvirkninger også for ny aktivitet i Borshavn – f.eks. ved at omvisningsturene starter og avsluttes her, påmelding skjer her og at det tilbys fasiliteter for enkel bespising, muligheter for å kjøpe souvenirer, osv.

Det kan være muligheter for å bygge opp turistbasert overnattingskapasitet i tilknytning til havnen, for besøkende som vil oppleve nærhet til sjøen. Erfaringene fra utleieboliger ved bl.a. Lista Fyr er svært positive. Et slikt sjønært tilbud vil trolig ikke konkurrere med annen

¹ Kilde: Vest Agder fylkeskommune, www.vaf.no/kultur

overnattingstilbud i området. Det kan etableres ny overnattingskapasitet og / eller basert på opprusting av de små sjøbuene som overnattingsenheter.

Det kan også ligge næringsmuligheter i tilknytning til havfiske (litt større båter) med utgangspunkt fra Borshavn. Kysten utenfor er værhard og lite egnet til tradisjonelt fiske fra liten båt. Derimot kan det være et marked for litt større båter for havfiske. Dette forutsetter at en leier båt med båtfører. Samtidig som det kan gi særegne fiskeopplevelser, vil det gi grunnlag for å oppleve de spesielle værforholdene utenfor Lista. Eksempelvis har Lister-regionen tradisjonelt tiltrukket seg mange tyske turister og produkter med overnatting i kombinasjon med utleie av båter til fiske gir betydelig aktivitet mange steder. Et havfiske-konsept vil gi direkte aktivitet i havneområde med ringvirkninger for tilleggende tjenester. Det må i tilfelle tilrettelegges for at båtene har kai plass.

Området rundt Borhaug tiltrekkes av en rekke grupper med andre preferanser enn tradisjonelle ferieturister. En tenker da på surfemiljøet / brettseilere, personer som er opptatt av historie, fugletittere, mv.

Særtrekk ved landskap, flora og fauna gjør at spesialister innen f.eks ornitologi og arkeologi oppsøker Lista i tilknytning til undervisning, studieturer og gjennomføring av forskningsprosjekt. For turistnæringen og da i særlig grad bespisning og overnatting, kan dette bidra til å forlenge sesongen og kan i noen tilfeller legge grunnlaget for en helårig drift av turistbasert aktiviteter. Det bør kartlegges nærmere hvilket markedspotensiale som ligger mht aktiviteter overfor disse målgruppene, hvilke produkter de etterspør ut over primæraktiviteten de tiltrekkes av, samt vurdere hvilket volum denne aktiviteten kan få med utgangspunkt i eventuell ny næringsaktivitet i Borshavn.

Med et økende antall pensjonister i fremtiden vil det kunne være et voksende marked utenom ferienesesongen, med aktiviteter knyttet til de mange kulturhistoriske minnene, institusjonene og spesielle naturopplevelsene en kan oppleve på Lista. Det vil imidlertid være behov for å utvikle nye produkter (pakker) rettet mot denne målgruppen som kan utgjøre personer fra både det nære omland, fra nærliggende større byer (Stavanger og Kristiansand) og fra utlandet. Det bør i denne sammenheng gjøres nærmere kartlegging av markedspotensialet, hvilke produkter som etterspørres samt hvilken tilgrensende næringsaktivitet dette kan gi med basis i Borshavn (bespisning, overnatting, bussturer, guiding, fagseminarer, mv.)

Mulige næringsaktører og samarbeidspartnere

Vi ser muligheter for at følgende turistbaserte næringsaktiviteter kan etablere seg direkte i Borshavn og som kan gi grunnlag for sysselsetting:

- Aktivitet knyttet til overnattinger og bespisning
- Aktivitet knyttet til havfiske
- Aktiviteter knyttet til vind- og bølgesurfing
- Guiding / tilrettelagte omvisningsturer / opplevelse av natur- og kulturattraksjoner med historier (pakker)
- Tjenester som spesifikke interessegrupper og / eller faggrupper vil etterspørre – salg av effekter / utstyr, instruksjon, spesialrom for kursing / undervisning, m.v.

Det finnes både i Farsund og området rundt Vestbygda flere aktører som tilbyr ulike produkter og tjenester overfor turistmarkedet. Vi vil anbefale at Farsund kommune tar initiativ til at disse går sammen om å kartlegge markedsmuligheter for nye produktpakker eller aktiviteter som kan gi økt omsetning – særlig ut over hovedsesongen. Vi tenker da på aktører som driver institusjoner som museer, kunstgallerier, omvisninger, osv.

Det bør inviteres til samarbeid med representanter for de aktuelle målgruppene. Dette gjelder destinasjonsselskaper som i særlig grad kan sitte på informasjon om utenlandske turister, representanter for surfemiljøet / brettseilerne, ornitologiske foreninger, arkeologisk forening, og lignende. Også universiteter, høyskoler eller andre fagmiljøer som regelmessig oppsøker Lista for studieturer eller fagsamlinger bør kontaktes for å kartlegge hvilke lokale tjenester eller behov de har i tilknytning til samlinger eller aktiviteter de gjennomfører.

4.2 Natur og kulturbasert næringsaktivitet

Ressursgrunnlaget

Av eksisterende næringsaktiviteter innen kulturbasert næringsliv finner vi Vest-Agder museet Lista - avdeling Listerskøyta Kystkultursenter. Senteret har en sentral beliggenhet i havneområdet. Museet ble åpnet i juni 2008 og framstår som et aktivitetshus med møtelokale, båtverksted, båtbyggeri og mekanisk verksted. Det finnes en utstilling med båter som er bygget på Lista og museet presenterer tema og fortellinger fra det anerkjente båtbyggermiljøet på Listakysten. Det ligger et klart potensial for å utvikle tilleggsaktiviteter rundt museet.

I tillegg finnes det på Borhaug en utstilling av fugler, beregnet på de mange fugletitterne som kommer til området². Det er også etablert en egen nettbutikk – Natur og fritid³ - som har fugletittere som hovedmålgruppe. Dette er eksempel på en aktivitet som har vokst fram på grunnlag av en særegen målgruppe som finnes her og som innebærer et visst forretningsmessig potensial.

Øvrig kulturbasert næringsaktivitet finnes ikke direkte i havneområdet. De mange gamle og særegne sjøbuene rundt indre havneområde representerer en ressurs som kan tenkes utnyttet til kunstverksteder (alternativt til utleie av feriebolig) og kan på den måten skape grunnlag for større aktivitet knyttet til håndverkertradisjoner, kulturnæringer, overnattinger og bespisning. Det er stor usikkerhet angående potensialet her, og det vil ta tid å utvikle eventuelle muligheter.

Borhaug / Vestbygda er kjent for 'den amerikanske arven'. Mange familier har sterke amerikanske røtter, og har gjennom amerikansk byggeskikk, navnebruk, språkbruk m.m satt et sterkt amerikansk preg på deler av både bebyggelse og kultur på tettstedet. Dette er med å gi Borhaug et særpreg og unik identitet, samtidig som det også kan være utgangspunkt for kulturelt baserte næringsaktiviteter (festivaler, seminar etc)

Markedsmuligheter

Kulturbaserte næringer er i vekst og det bør ligge et utviklingspotensial mht muligheter for å etablere ny næringsaktivitet på dette feltet i Borshavn. I tillegg gir kulturbasert

² <http://listanaturmuseum.com/index.htm>

³ <http://www.naturogfritid.no>

næringsaktivitet en rekke ringvirkninger for annen næringsvirksomhet, og vil i de fleste tilfeller være et positivt bidrag i en satsing på turistbasert næringsliv.

Vi vil anbefale at kulturbaserte næringsaktiviteter i første rekke knyttes opp mot å utvide aktiviteten ved Listeskøyta Kystkultursenter. Vi tenker da på aktiviteter hvor folk kan delta i aktiviteter knyttet til den gamle båtbyggertradisjonen.

Det vil også knytte seg utviklingsmuligheter i forhold til å bygge ut vertskapsfunksjoner for kunstnere som ønsker å leie atelier/ produksjonslokaler for kortere eller lengre perioder.

Mulige næringsaktører og samarbeidspartnere

Vi ser muligheter for at følgende kulturbaserte næringsaktiviteter kan skape sysselsetting i Borshavn ved å etablere seg direkte / utvide aktiviteten:

- Aktiviteter for gamle båtbyggertradisjoner ved Listaskøyta Kystkultursenter – aktiviteter for barn og unge, kurs og undervisning for personer med spesiell interesse for gamle trebåter og kystkultur, bygging av egne trebåter etter gamle tradisjoner, sted for reparasjoner av gamle trebåter, mv. Oppbygging av aktiviteter ved senteret må skje i et nært samspill med Vest-Agder Fylkeskommune og de mange ildsjelene som har bygget opp Listaskøyta Kystkultursenter
- guider / losere – utvikle tilbudet mht. turer til de ulike kulturminnene i området, med fortellinger og bakgrunnsinformasjon. Dette tilbudet må ses i sammenheng med tilbudet om naturloser. Kan administreres fra Borshavn – og inkludere tilbud om bespisning i etterkant av turene.
- Brukskunst - salg fra kunsthåndverkere, gjerne ved å benytte de små sjøbuene rundt havneområdet. Det bør legges opp til at kunstproduksjonen kan skje i sjøbuene.

4.3 Næringsaktivitet basert på fiskemottak

Ressursgrunnlaget

Borshavn ligger sentralt plassert i forhold til rike fiskeressurser i Skagerak. I tillegg til fiskere som er bosatt og naturlig hører til i Farsund kommune, vil det være en rekke båter som kan være interessert i å levere fangst til et fiskemottak i Borshavn, på grunn av kort vei fra fangstfeltene. Det er registrert 7 fiskemottak langs kysten av Vest-Agder. Disse mottakene står samlet for rundt 34 prosent av fangstvolum og 37 prosent av fangstverdi for fisk landet i området fra Svenskegrensen til Rogaland.⁴ Reker utgjør over 60 prosent av landet volum.

Skagerakfisk S/L er fiskernes salgsorganisasjon på Skagerrakkysten. Selskapet ble stiftet i 1946 og har som formål å søke å oppnå best mulig avsetning på førstehånd for fisk og skalldyr fra Skagerrak og Nordsjøen. Omsetningen er ca. 12.000 tonn til en førstehåndsverdi på ca. 220 mill kr. Nesten hver dag året gjennom tilbys forbrukerne i Europa fersk fisk og skalldyr som er fisket av fartøyer hjemmehørende på Skagerrakkysten.

Borshavn har lange tradisjoner som fiskemottakshavn, og har reist et nytt fiskemottak på havna som eies av Farsund havnevesen.

⁴ Kilde: Årsmelding Skagerakfisk AL, 2007.

Markedsmuligheter

Fiskebaserte markedsmuligheter er i første rekke koblet opp mot Lista Fiskemottak og de mulighetene som kan bygges opp rundt dette. Her kan det tenkes flere trinn i utviklingen, fra rene mottaks- og distribusjonstjenester til videreforedling av landet fangst. Det kan også være muligheter for fiskeutsalg i de deler av året hvor det er markedsgrunnlag for det.

Det er et økende marked for kortreist mat med særpreg og lokal tilknytning. Dette bør være den sentrale nisjen som en eventuell videreforedlingsvirksomhet på Lista Fiskemottak retter seg inn mot. I tillegg til tradisjonell fisk, vil både rekefiske og annen trålfangst gir bifangst av arter som kan danne grunnlag for unike spesialiteter. Det bør også satses på utvikling av nye produkter basert på tradisjonelle råvarer. Markedsgrunnlaget vil i første rekke være knyttet til leveranser til hotell- og restaurantnæringen i nærområdet – mens det på sikt kan utvikles til å gjelde hele området fra Stavanger til Kristiansand.

Et aktivt fiskemottak vil gi markedsmuligheter også for etablering av enklere servicetilbud knyttet til kystfiskeflåten. Dette kan dreie seg om bunkring, enklere vedlikeholds- og reparasjonstjenester for båt og utstyr og proviantering. Også denne typen tjenester bør tenkes utbygget som et flerbruksprosjekt, for eksempel gjennom sammenkobling av tjenester til fiskeflåten og tjenester til et eventuelt havfisketilbud til turister.

Vi vurderer det slik at Borshavn er for liten og har for mange begrensninger (bl.a i forhold til størrelsen på båter som kan seile inn) til at det er marked for et fullverdig servicetilbud til fiskeflåten. En tung utbygging av servicefunksjoner mot fiskeflåten vil heller ikke være forenlig med vårt forslag til visjon for Borshavn som et sentrumsområde på Borhaug.

Mulige næringsaktører og samarbeidspartner

Lista fiskemottak er i dag leid ut til lokale fiskere, og ligger for tiden uten aktivitet. Etter vår mening bør mottaket leies ut til driftsaktører som har hovedfokus og kompetanse på drift og foredling, og heller involvere fiskerne i eiendomsselskapet til mottaket. Det finnes en rekke gode eksempler på slik organisering langs Sørlandskysten.

For å utvikle fiskemottaket til å bli noe mer enn et rent mottak, vil det være sentralt å koble det mot hotell og andre overnattingsbedrifter i nærområdet som ønsker å bygge opp eget image gjennom bruk av lokal mat i sine restauranter. Samarbeid med grossistledd innenfor varehandel for distribusjon av mat til dagligvareforretninger på Agder og i Rogaland vil også være aktuelt.

I forhold til å bygge opp et servicetilbud til kystfiskeflåten, bør en etablere samarbeid med lokale håndverkere og verkstedseiere – gjerne blant dem som er lokalisert på Lista flyplass. Også her vil det være helt sentralt å tenke mangesysleri, der aktiviteten i havna kombineres med tjenesteleveranser til andre kundegrupper.

4.4 Handel, overnattinger, bespising

Ressursgrunnlaget

Ressursgrunnlaget for å etablere ny aktivitet innen handel, overnatting og bespising er direkte avhengig av i hvilken grad en lykkes med å tiltrekke økt aktivitet i form av personer som oppsøker Borhaug og havneområdet gjennom økt turisme, natur eller kulturbaserte aktiviteter eller næringsvirksomhet. Arealer med direkte tilgang til sjø og havneområdet vil kunne være en attraktiv lokalisering for overnattingsvirksomheter. Denne typen etableringer vil i neste omgang gi ringvirkninger i form av bespising, økt handel, mv.

Markedsmuligheter

Det er under bygging et større bygg beregnet på dagligvarehandel. Her vil det være muligheter for annen handelsvirksomhet i tillegg. Lokalbefolkningen er gjennom året som helhet et viktig grunnlag for dagligvarebutikken, men omsetningen og aktiviteten vil kunne bli betydelig høyere i sesongene. I tillegg er det et marked for dagens havnekiosk, samt servicetjenester utenom, eksempelvis frisør, eller lignende. Dersom havnen utvides med korttidsbesøkende fritidsbåter, havfiske i kombinasjon med en viss fiskeflåte, kan det bygges opp et marked for handelsvirksomhet rettet mot båteierne. Dette kan være drivstoff, utstyr for vedlikehold, enkel service, ulike typer tilleggsutstyr, mv.

Markedet for handelsvirksomhet i Borshavn kan bli utvidet dersom en greier å skape økt næringsaktivitet i havneområdet, med faste arbeidsplasser også utenom sesongen. Det vil være krevende å starte ny aktivitet på dette området med et så marginalt kundegrunnlag som det finnes pr dags dato. Mye tyder på at i en oppbygging av denne typen aktiviteter må legge til grunn at noen aktører må ha flere bein å stå på, dvs. en kan ikke bør basere seg på en aktivitet alene.

Mulige næringsaktører og samarbeidspartnere

Vi vil anbefale at det legges til rette for at eksisterende aktører innen handel, overnatting og bespising inviteres til å videreutvikle denne typen aktivitet i Borshavn. Innen overnatting kan det finnes større investorgrupperinger som kan ha interesse av å etablere virksomhet i Borshavn. I tilfelle investors uten lokalkunnskap ønsker å investere, vil vi anbefale at kommunen forsøker å få dette til i et samspill med lokale investors som er kjent med de lokale forholdene.

4.5 Fornybar energi

Ressursgrunnlaget

Det er gode vindforhold på kysten utenfor Lista, noe som gjør havområdet utenfor Borshavn godt egnet til etablering av offshore vindmøller.

Det er ofte store og kraftige bølger eller havdønninger som kommer inn mot Borshavn. Dette er noe av årsaken til at det er bygget en solid molo for å beskytte havnen. De gode bølgeforholdene og en molo som skal forsterkes gjør havnen godt egnet som sted for etablering av et pilotanlegg for bølgekraftverk.

Markedsmuligheter

Det vil være begrensede muligheter for å utvikle store energiproduserende anlegg i tilknytning til havnen. Derimot vil det kunne være interessant å legge til rette for et mindre pilotanlegg og fungere som et sted for uttesting. En direkte tilleggseffekt av et slikt anlegg (det første i Europa) vil være at en tiltrekker seg oppmerksomhet med besøkende fra landet for øvrig og utlandet.

Det vil i tilknytning til et pilotanlegg også kunne være aktuelt med kontorlokaler m.v. for firmaet som drifter bølgekraftproduksjonen, og som skal utvikle dette i en større skala etter hvert. Andre tilleggseffekter kan komme etter hvert dersom dette viser seg å bli et funksjonelt konsept for produksjon av energi fra bølgekraft.

Mulige næringsaktører og samarbeidspartnere

I forbindelse med utarbeidelse av denne rapporten, ble det opprettet kontakt med et selskap som har utviklet en prototype for et bølgekraftverk, og som nå er i en fase hvor de skal utvikle et testanlegg i større skala for utprøving av teknologien. Selskapet ser etter fasiliteter som gjør at testanlegget kan bygges inn i en molo. En molo i et værutsatt område vurderes som en hensiktsmessig fremtidsrettet lokalitet for et bølgekraftverk. Selskapet samarbeider med en rekke selskaper og forsknings og utviklingsmiljøer – som det kan bli aktuelt å trekke inn i dette utviklingsprosjektet. Farsund kommune må samarbeide med representanter fra Kystverket dersom en ønsker å gå videre langs denne utviklingsbanen.

5 ANBEFALINGER FOR VIDERE PROSESS MHT UTVIKLING AV BORSHAVN

For å videreutvikle Borshavn som næringsområde vil vi anbefale en trinnvis utvikling av de sterke kortene for området. Vi anbefaler at en videre utviklingsprosess legger følgende strategier til grunn:

- **Langsiktighet** – Farsund kommune må ta en aktiv rolle i forhold til å styre lokalisering og utvikling av næringsaktivitet til Borshavn. Dette innebærer bl.a. at kommunen har en aktiv og langsiktig rolle som eier og tilrettelegger, at en unngår privatisering av kai-frontene (særlig i indre havneområde) og styrer utbyggingen slik at en unngår oppføring av bygg og lokalisering av næringsaktivitet som er i strid med visjonen for langsiktig utvikling av havnen. Kommunen bør i størst mulig grad stå som eier av tomtearealene for å sikre en utvikling i tråd med den langsiktige visjonen for utviklingen av havnen.
- **Skriftvis utbygging – stein på stein.** Kommunen må innta en aktiv rolle, også i forhold til å stimulere aktiviteter i området. Det er viktig å samhandle med eksisterende virksomheter i området, både i forhold til turist- og kulturbaserte næringer, fiskerimottak og eventuelle tilleggsaktivitet knyttet til landingssted for lokale fiskere. Aktiviteter som starter i det små kan utvikle seg og vokse og over tid ha et betydelig utviklingspotensial. Listeskøyta Kystkultursenter mener vi er et slikt eksempel. Det bør videre legges til rette for at næringsaktører i Borshavn har flere bein og stå på i sin næringsaktivitet - dvs at de driver med 'mangesysleri' som innebærer at det er de samme aktørene står bak flere av aktivitetene. Vi anbefaler

heller en slik trinnvis utvikling av området enn å legge alle kort i en "fyrtårnsutvikling" av typen Sørlandsbadet eller lignende

I det videre arbeidet er det avgjørende at kommunen tar en aktiv rolle som tilrettelegger og pådriver for å få til en utvikling i ønsket retning. Vi vil anbefale at en som en oppfølger av denne mulighetsstudien setter i gang følgende aktiviteter:

- kartlegging av hvilke målgrupper som kan gi grunnlag for et økt marked og en videreutvikling av turistbasert næringsvirksomhet i Borshavn
- avklare om det kan være muligheter for at faggrupper eller personer fra universitet eller lignende kan ha behov for å etablere forsøksstasjoner eller aktivitetssenter som er tilpasset undervisning, forsøksvirksomhet eller andre former for feltarbeid
- arbeide aktivt for å rekruttere "profesjonelle" drivere av fiskemottaket, samt invitere lokale interessenter til å utvikle mulige tilleggsaktiviteter (foredling, servicetjenester, mv.) rundt fiskemottaket
- vurdere mulighetene for å få til turistrettet havfiske med utgangspunkt i Borshavn
- avklare om det kan bygges ut pilotanlegg i tilknytning til fornybar energi
- kartlegge mulighetene for at lokale / regionale investorer kan delta i en langsiktig utvikling av Borshavn
- gi klare føringer for utviklingen av Borshavn som en integrert del av Vestbygda og stimulere til næringsaktiviteter som bidrar til å utvikle havnen som en del av sentrum for tettstedet